

Marc BIOSCA

Jesús Moncada, mosaic de vida

Pagès Editors: Lleida, setembre 2017.

Vet aquí un nou llibre de Pagès Editors que se suma a la nòmina d'obres publicades per la mateixa editorial que orbiten al voltant de l'escriptor Jesús Moncada. Com ens indica hàbilment la solapa, ja teníem un *Dibuixos i caricatures de Jesús Moncada* (recopilats per Mercè Biosca, 2011) i un volum I de les *Aportacions de Jesús Moncada a la fraseologia catalana* (Biosca, Cornadó i Morvay, 2016). En el primer se'ns descobria la simpàtica faceta del Moncada dibuixant de dedicatòries i en el segon es començava a posar ordre al gavadal de recursos fraseològics que atresorava. I en aquests dos s'hi suma ara aquest assaig que pretén acostar-nos una mica més la vida i la personalitat d'un autor poc donat a les expansions públiques.

A la «Nota de l'autor» (p. 9) Biosca ens adverteix d'entrada que vol defugir el discurs academicista. És a dir (deduïm que a això es redueix el discurs «acadèmic»), ha suprimit citacions i referències i ha bandejat qualsevol nota a peu de pàgina per tal de facilitar el gaudi de la lectura. No obstant això, incorpora una generosa bibliografia al final de llibre, classificada pels documents (resenyes, articles, entrevistes) que ha emprat per redactar cada capítol. El llibre, com veurem, funciona com una refosa (més aviat desordenada) de tota la bibliografia moncadiana. Sumant-hi algunes noves entrevistes amb certes persones que van tractar l'escriptor.

Un parell de pàgines més endavant, ja a l'«Inici», ens torna a advertir que el seu és un «assaig d'aproximació força lliure, que potser es pren algunes llicències arriscades, relacionant elements a vegades massa distants i a vegades prou propers per no resultar obvis» (p. 11). Diu que no ha volgut escriure una biografia a l'ús (d'aquí el mosaic del títol) i que no és fàcil abordar Jesús Moncada. Tot, per concloure que aproximar-se a la seva figura fugissera «obliga, indefugiblement, a assajar i conjeturar sempre amb un marge d'error latent». Hom es pregunta, a aquestes baixes alçades del llibre, si tanta prevenció d'antuvi no comença a fer olor d'*excusatio non petita, accusatio manifesta*, però com que Moncada és un autor enormement valuós, pensa que no es pot bandejar fàcilment res que hi tingui a veure i decideix endinsar-s'hi.

L'assaig «lliure» s'organitza a partir de cinc parts i un epíleg. Potser com a homenatge a l'estil analèptic de Jesús Moncada, els cinc capítols s'organitzen sense seguir cap ordre cronològic, en un anar i venir que, sovint, per desgràcia, produeix més ombres que no pas llums.

Així doncs, al primer capítol s'explica la història de l'editorial Montaner y Simón, on Moncada treballà durant els anys 70 –aquest primer capítol s'intitula, curiosament,

«Segon capítol de la prehistòria de Jesús Moncada escriptor». Tot seguit (segon capítol), es ressegueix la biografia d'algunes de les persones que van treballar a l'editorial i hi van coincidir amb Moncada (menció especial per a Pere Calders). La tercera part ens trasllada a la infància i l'adolescència del mequinensà, la seva etapa de formació intel·lectual (ara sí, a la tercera part, trobem el «Primer capítol de la prehistòria de Jesús Moncada escriptor»). A les parts quarta i cinquena entrem a la maduresa de l'autor. Les seves peripècies laborals i la seva decidida aposta per viure només de l'escriptura. Finalment, l'epíleg, a tall de conclusió, proposa una valoració del llegat moncadià en un vessant social i cultural més enllà de l'estrictament literari.

En les pàgines introductòries, Biosca ja havia avisat (una nova advertència) que potser els dos primers capítols «moncadejarien» poc (p. 13). Qui sap si amb la necessitat d'omplir pàgines d'una biografia poc coneguda, l'assagista «lliure» es dedica a explicar-nos la vida i miracles d'aquesta editorial històrica fundada el 1867, el seu auge i la seva decadència. També serveixen per veure com hi va aterrar Pere Calders després de l'exili mexicà. Quinze pàgines d'història de l'editorial i dels seus membres més destacats per acabar valorant que, de fet, «la importància de l'impacte de l'editorial sobre el nostre autor [Moncada] l'hem de mesurar com la facilitació del trànsit d'estadis iniciàtics a uns de més sòlids, com un acompanyament, un estímul i fins i tot un aprenentatge per tirar-los endavant» (p. 32). En fi, que eren pàgines per crear caliu —tot i que l'impacte fos tan profund com un acompanyament.

Al segon capítol tampoc no entrem encara en matèria, perquè hem de resseguir la biografia de personatges tan desconeguts per a la cultura catalana del segle XX com Pere Calders i Josep Soler i Vidal. La seva trajectòria professional abans i després de la guerra, i el seu compromís polític (p. 36-39). També el d'altres personatges com Artís-Gener «Tísner», Giménez Botey o Edmon Vallès. No deixa de ser curiós que s'indagui tant en la ideologia d'aquests homes al llarg dels anys quan, més endavant, es reconeix que, pel que fa a Moncada: «A tot estirar, si cal trobar-li alguna compllicitat amb aquests moviments de desvetllament dels anys setanta és la que el va dur a un breu pas pel PSAN. Que se sàpiga, mai no va mencionar públicament la seva militància» (p. 146). Es repassa l'exili de Calders i de Tísner a Mèxic, de Benguerel a Xile, la creació de revistes com *Pont Blau* o *Quaderns de l'exili*; en una operació que seria útil si no fos que la literatura catalana de postguerra és un dels períodes més estudiats de la nostra literatura —com ja demostren alguns dels estudis que el mateix autor apunta a la bibliografia, per cert.

Totes aquestes pàgines «d'escalfament» (p. 35-64) per dir-nos que el fet que tots aquests escriptors o artistes treballassin (Calders) o passessin de tant en tant («Tísner») per la Montaner y Simón devia significar molt per als joves que hi treballaven. Com també la visita puntual de polítics del prestigi de López Raimundo o Josep Pallach: «aquest vaivé, si per als uns no significava més que l'extensió lògica de les seves coneixences, per als altres, els més joves, segur que era un aparador inusual i ple d'interès» (p. 66). És clar. S'emfasitza, aleshores, la vinculació entre Calders i Moncada, com es quedaven junts després de la feina per escriure plegats. Un fet que Moncada només havia explicat pràcticament a totes les entrevistes que va concedir.

Un cop superades les primeres setanta pàgines que, en principi, situen el lector en el context en què Moncada es va moure durant els primers anys a Barcelona, ens traslladem, paradoxalment, als orígens de l'escriptor. Som ja al tercer capítol del llibre —però al «Primer de la prehistòria de Jesús Moncada escriptor», no ens desorientéssim. A partir d'aquest capítol, entrem al moll de l'os de la qüestió —el que estàvem esperant, en realitat, des de les primeres pàgines. Marc Biosca, aleshores, traça una biografia de Jesús Moncada en la qual es van intercalant episodis personals amb alguns dels trets de la seva obra. La dicotomia Mequinensa-Saragossa (que es va veure traslladada a *La galeria de les estàtues*) o la profunditat de coneixements històrics que va assolir per tal de poder redactar amb propietat *Camí de sirga* o *Estremida memòria*. Amb seguretat, són les pàgines més interessants de l'assaig per a totes aquelles persones —la majoria— que no coneixen les vicissituds de la vida de l'escriptor mequinensà.

Sobten, tanmateix, algunes de les valoracions que es fan en relació amb les conomicitats entre vida i obra. Sorpren, d'entrada, que s'afirmi la creença de Moncada en certes supersticions a causa d'un tràngol infantil (p. 85); quan les supersticions són ridiculitzades sovint a *Camí de sirga* (els personatges de la pitonissa Felixa de Roderes i el seu balcó de l'Apocalipsi; o el llaüter conegut com el Bisbe) o directament són causants de fets tràgics com al conte «Guardeu-vos de somiar genives esdentegades» d'*El Cafè de la Granota*.

Encara sobta més el desconeixement de l'obra de Moncada quan, explicant quins eren alguns dels referents mequinensans reals dels personatges de ficció, en bateja un amb el nom d'«Arquímedes Quintana “Nelson”» (p. 94). Tothom que s'hagi llegit la novel·la *Camí de sirga* amb un mínim d'atenció haurà vist que, per començar, Moncada sempre escriu «Arquímedes», sense accent (també quan aquest personatge apareix esmentat a *Calaveres atònites*), però anècdotes (potser ortogràfiques) a banda, Arquímedes Quintana i Nelson són, en realitat, dos personatges diferents. Arquímedes Quintana és un llaüter i Robert Ibars, àlies «Nelson», és el seu deixeble.

Aquesta no és l'única «distracció» de Biosca. A l'hora de parlar dels projectes de futur de Jesús Moncada, un dels punts forts de l'assaig, es revela que volia donar més joc en el futur al personatge de Severiana [de Segarra]: «Jove a *Estremida* i d'edat avançada a *Camí*» (p. 159). Severiana Segarra és, efectivament, una adolescent a *Estremida memòria*, però en aquesta mateixa novel·la se'ns explica que va morir molt jove uns anys més tard. De manera que, lògicament, no apareix a *Camí de sirga*.

També es diu que Moncada entaulà amistat amb un sagaç farmacèutic a Mequinensa (p. 94) però no se'l relaciona amb l'apotecari de nom Honorat que apareix a *El Cafè de la Granota*, *Camí de sirga* i *Calaveres atònites*. Podríem pensar que l'autor ho considera obvi, però veient els antecedents anteriors, potser cal dubtar-ne. Comprovats, doncs, els profunds coneixements de Biosca de l'obra de Moncada, demanar-li que s'adonés de la coincidència entre els aiguaforts de Goya descoberts per Jesús Moncada a l'editorial Montaner y Simón (anècdota que explica tot de passada a la p. 31) i la situació similar que es produeix a la novel·la *Camí de sirga*, potser ja seria demanar massa.

Tornant a l'àmbit biogràfic de l'escriptor, es confirma la imatge de persona apassionada per la seva feina, dedicada gairebé exclusivament a l'escriptura. Un cop passades les etapes laborals a la Montaner y Simón i un desagradable parèntesi a la Gran Enciclopèdia Catalana, aconsegueix l'anelhada estabilitat com a escriptor a recer de l'editorial La Magrana. Arribem a la maduresa de l'autor, que comporta la renúncia a participar en premis literaris (un cop va tenir assegurada la publicació de les seves obres) i la negativa de col·laborar amb tribunes periòdiques a la premsa escrita. Encara que això li va comportar, en alguns moments, haver de fer certs equilibris amb l'economia familiar, va aconseguir viure de la seva feina d'escriptor, ja fos creant obra o traduint la d'altri.

La majoria de la informació biogràfica que exposa Biosca, però, no aporta gaire més que l'excel·lent *Retrats* que li va dedicar Xavier Moret l'any 2005 a l'AELC (document disponible a la xarxa i fàcilment consultable). O res gaire diferent del que explica el mateix Moncada a l'entrevista —segurament la més completa que concedí— de *L'Avenç* (febrer de 2004), feta per Josep M. Muñoz. La rutina diària de treball i passeig que explica Biosca ja la va narrar l'escriptor mequinensà en un article, amb motiu de la concessió del premi Crexells per *Estremida memòria*, aplegat posteriorment a *Cabòries Estivals*. Sí que aporta noves dades respecte els moviments de Moncada pel món editorial. La llarga i fidel vinculació amb La Magrana (que es va trencar després de la fusió d'aquesta amb RBA) i el seu posterior fitxatge per Edicions 62. Un nou projecte, amb un contracte fet a mida, que la mort va dallar prematurament.

Tot i l'inevitable interès que tot això podria comportar, acaba resultant una aportació confusa a causa del caòtic estil d'escriptura i, ara i adés, d'alguna confusió de dates. Per exemple, es diu que «el mateix 1981, però, maduraria una decisió molt important: donava per finalitzat el seu cicle pictòric» Ara bé, dues pàgines més endavant, s'afirma: «El 1982 marca un punt d'inflexió, és una data convulsa en què va prendre decisions de pes arran de la mort del seu pare i les circumstàncies familiars que se'n van derivar: va deixar la pintura [...]» (p. 108).

I és que, segurament, en realitat, el gran problema d'aquest llibre és la poca claredat expositiva de l'autor. Queda clar que no és fàcil aproximar-se a la figura de Jesús Moncada. Però si a això hi sumem una prosa barroca, envitricollada, encara s'embolica més la troca. Qui sap si intentant emular les característiques oracions subordinades del mequinensà, Biosca elabora frases llarguíssimes amb una preponderància, en el seu cas, de la concatenació d'oracions adversatives farcides d'incisos. Els resultats són desconcertants. Vegem-ne un parell d'exemples. L'assagista intenta demostrar, cap al final, un suposat valor cívic (perquè no n'hi deu haver prou amb el literari) i vincula l'obra del mequinensà amb les coordenades de la memòria històrica. Citem *in extenso* perquè es pugui comprovar l'estil, de fet, imperant en tot el llibre:

«Però els blocs memorialístics mai no són granítics i, qui ho havia de dir, en aquest cas les esquerdes les provocaria no tant un moviment, diguem-ne, polític sinó deixar constància de la situació ignominiosa d'uns vilatans que van haver de con- viure durant molts anys amb la incertesa de quan s'acabarien les obres i a on anirien

a raure —recordem que tot plegat es va traduir en més d'una dècada d'incertesa— es va fer des de la ficció literària. Una ficció que, lluny de ser indolent, mostrava com la història oficial i la seva dimensió de crònica liderava unes ocultacions de representacions col·lectives per raó de la pròpia “vergonya” a invocar fets controvertits per qüestions d'oportunitat.» (p. 176)

I un segon exemple, en relació amb la concepció dels personatges:

«Direm que ell va dibuixar uns personatges que, a tombs, lluitaven per embrancar-se en aquest projecte —sovint a la desesperada— de possibilitar que les seves trajectòries de vida i les dels seus familiars o les dels seus iguals —si ho posem en el camp de la classes socials— possessin en dubte alguns dels fonaments, o s'hi enfrontessin, des dels quals les coses s'havien explicat com s'havien explicat en comptes d'una altra manera.» (p. 177)

Retorçar la sintaxi no eleva el nivell intel·lectual del discurs, només el fa més inintel·ligible. Finalment, Biosca conclou que: «no ens hauria de sorprendre que la seva obra [la de Moncada] es prestés a tenir-la en compte com a intent historiogràfic» (p. 180). Potser caldria que es repassés de nou els pòrtics que Moncada, no pas perquè sí, va redactar abans de *Camí de sirga* i d'*Estremida memòria*, per veure que es tracta, clarament, d'obres de ficció, de literatura.

En definitiva, un exercici netament voluntariós i honest, però grinyolant a causa de la poca habilitat del seu autor, que demostra uns coneixements tan superficials de l'obra de Moncada com de l'art de l'escriptura. Una bona feina de recopilació de dades biogràfiques enterbolida per una mala execució. El resultat, per desgràcia, més que un mosaic de vida, esdevé un trencadís de colors difuminats.

Artur Garcia Fuster

Universitat de Zadar (Croàcia)